

DISSERTATIO PHILOSOPHICA.

THEOREMATA

Nonnulla ex amplissimo Philosophiæ agro
deprompta, complectens.

QUAM

*Deo opt. Max. benedicente, & amplissima Facultate Phi-
losophica in Universitate Regiâ quæ Aboæ
est, adprobante,*

SUB PRÆSIDIO

Revenendi & Clarissimi VIRI

DN. M. PETRI ANDRÆ BERGII

*Ebrææ & Græcæ ling. professoris ordinarij,
Præceptoris & fautoris sui jugiter
honorandi;**Pro Magisterij philosophici honoribus obtinendis placida
philosophantium censura modestè submittit,*

JONAS L. FORST NERICIENSIS, Alu. Reg.

*Anni fluentis M DC LX VI. Die 13. Octob. loco horijq;
consuetis.*

A B O Æ,

Excusa à PETRO HANSONIO Acad Typ.

PROOEMIUM.



Memoriam temporum pri-
scorum replicanti atq; quæ-
renti cur veteres ijs desti-
tuti adjumentis ad conse-
quendam eruditionem, quæ
hodiè nobis copiosè suppe-
runt, nihilominus multis parasangis nos eru-
ditione superaverint? respondeo Adamum
protoplastam post lamentabilem jacturam
integritatis ac felicitatis suæ, quam innocen-
ti creator infuderat, nobiles, principia o-
mnium artium, reliquias, secum è paradiso
extulisse & vicinis intulisse terris, poste-
risq; communicasse. Undè non est nata
serius philosophia quam homo, idemq; na-
talis fuit hujus qui hominis primi. Inteme-
rata primum & sincera erat in tenera illa ac
sancta ætate; divina humanaq; æterna & ca-
duca rectè complexa, quæ in posteritatem
(homo si suâ non excidisset dignitate ac bea-
titudine) propagata fuisset, sapientemq; ge-
nerasset sapiens, & abiissent in natos cum
semine ac sanguine virtutes parentum; ast
nimis citò serenùm hoc mutatum est in tur-
bidum

bidum. Laboriosa & prudens nascitur Aranea & texturam mortalium nulli imitabilem facit. Certa è materia, certo in loco, in certam figuram disponunt aviculæ nidum suum. Hæ artes nascuntur non discuntur. Homini non competit illa promptitudo nam rudis oritur & rerum ignarus est suarum; si autem quid est quod natura dat, non dilucidum actutum satis est & expressum, quippè vita nostra universa densa ruditatis caligine obscurata est. In naturalibus miserè caligamus, eheu in spiritualibus quasi mortui cæcutimus; quod evidentè indicant clarissimorum virorum lucubrationes & diversa eorum de re eadem judicia confirmant, tot enim ubiq; scissæ opiniones & sententiæ differentes oculis observantur nostris, ut dubitari non immeritò possit quis, vel quænam sententia verum proximius accedat, cuiq; adhærendum tutius in philosophia. Illa quamvis naturæ nostræ corruptio, quemvis assiduam Musarum cultorem affligat, tamen inclytæ facultatis philosophicæ iussu & mandato illo rigoroso privato ac tripartito examine exacto, ut solverem debitum, & quartum subirem examen ex philosophia proplemata quædam cum Generalia tum specialia selegi, in quibus me hâc vice exercere decrevi.

Annue

SECTIO PRIOR CONTINET
THEOREMATA GENERALIA:

I. Philosophia est habitus animi (aggregatus) artibus notionalibus, scientijs & prudentiâ constans.

δηλωσις THEOREMATIS.

Confusio errorum mater est sæcundissima, ad quam statim in limine evitandam, secundum præcepta logicorum duo circa Theorema primum notanda. (1) ὀνοματολογία. (2) πραγματολογία. α. ὀνοματολογίαν absolvent. (1) Etymologia. Vox philosophiæ composita est ex duabus vocibus φιλία, amor, & σοφία sapientia. Ut secundum derivationem vocis sit nihil aliud philosophia quam amor sapientiæ & philosophus sapientiæ studiosus. (2) Homonymia. Vox illa sumitur strictè quando in Theoreticam vel practicam distinguitur: latè verò cum ejus complexu artes instrumentales & disciplinæ reales continentur, ut hoc loco. β. πραγματολογία exhibet essentiam definiti habitualiter hic considerati. Hæc licet definitio non absolutè perfecta sit, quæ speciebus competit substantiæ, naturam essentiamq; perfectam & unicam habentibus, suo tamen modo perfecta est cum partibus constet legitimis. Ejus genus ὀικεῖον & proprium, habitus animi nuncupatur, cum inhæreat subjecto ut accidens, &

crebris mentis operationibus comparatur. Omnibus quamvis hominibus cognoscendi sit insitus à natura appetitus; actu tamen mortalium nullus nascitur philosophus; sed cognitio rerum non sine studio ac labore improbo acquiritur. Differentia ejus specifica ex objecto, & materia circa quam versatur philosophia desumpta est. Ut enim omnis habitus per objectum suum proprium definitur potissimum, ita etiam philosophia cujus objectum est, vel *Intentionale*, circa quod occupantur omnes artes instrumentales, quæ reales propter disciplinas expetuntur, & intellectum humanum facilius ad acquirendam rerum cognitionem, dirigunt: vel *Reale* ubi duo sese offerunt, res scilicet necessariae & contingentes; Illæ non pendent à nostro arbitrio, & in illarum cognitione sistitur nostra cognitio; Hæ pro arbitrato nostro possunt esse & non esse, undè in praxi ac prudenti actione consistunt.

II. Prout philosophia definita est sic rectè dividitur in Notionalem & Realem.

ΞΙΥΥΙΟ THEOREMATIS.

Quamvis multi impugnent divisionem hanc, tamen cum viris doctissimis antiquis & recentioribus placet, nec incommodi quidquam habere videtur, eam retinere non dubitavi: Cui Savanarola sententiæ astipulatur l: i. de scientiarum divisionibus, ubi totam philosophiam dividit in realem & rationalem: per illam intelligit omnes

omnes reales disciplinas, quæ consistunt in rerum declaratione tam necessariarum quam contingentium; per hanc disciplinas instrumentales, quæ alias notionales dicuntur, propterea quod maxima ex parte circa secundas notiones versentur & non sui causa, sed propter reales disciplinas expectantur. Præterea ad confirmationem traditæ divisionis philosophiæ sic argumentor. Diversitas objecti parit diversitatem partium, atqui duplex est objectum Intentionale & Reale Philosophiæ: Ergo duæ etiam sunt partes philosophiæ Intentionalis videlicet & Realis. Major manifesta est nam ut unum proprium subjectum dat unitatem disciplinæ, ita sequitur ex diversitate objecti diversitas disciplinarum. Minorem tanquam veram omitto, ne actum agam, cum satis probata sit in superioribus. Deinde jure ire inficias neminem puto, qui sapientiæ est studiosus, artes notionales ad liberalem cognitionem referendas esse, cum obijciantur intellectui liberalioris cognitionis gratiâ.

III. Realis philosophia est Theoretica vel Practica.

ἡ ἀρχὴ τοῦ THEOREMATIS.

Organicis ex adverso statuebantur disciplinæ reales, quæ speculatione rerum cognoscendarum intellectum, & vita inculcata voluntatem, secundum naturalem aptitudinem perficiunt: & sic vel circa rerum cognitionem versantur & dicuntur theoreticæ, vel cognitionem ad operandum dirigunt & practi-

ea nuncupantur. Undè inter se differunt. *α.* Sub-
jecto. Illa facultatem animi intelligentem; Hæc
potissimum appetentem perficit. *β.* Objecto. Il-
la verum considerat & circa necessarium ens occu-
patur; Hæc bonum spectat & circa contingens ens
versatur. *γ.* Fine. Tàm *δ*; Illa ad cognitionem
veri provehens, expellit inscitiam intellectus; Hæc
actionem honesti inculcans, ejicit malitiam volun-
tatis: quam *ε*; Illa res sibi subjectas circa quas ver-
satur nos tantum *intelligere* docet; Hæc eas non
duntaxat cognoscit, sed simul etiam ad ipsam nos
actionem deducit.

*IV. Disciplina Theoretica numerantur quat-
vor, Metaphysica, Pneumatica, Physica,
Mathesis.*

EXORDIUM THEOREMATIS.

Metaphysica summum entis conceptum essen-
tialiter universaliter cum ejus attributis & species
analogas substantia scilicet & accidens considerat;
ita ut subjectum ejus sit ens quatenus ens, quibus
verbis uterq; conceptus tàm materialis quàm for-
malis exprimitur. *Pneumatica* spiritum, quatenus
ejus cognitio lumine naturæ haberi potest, non
duntaxat generaliter, quâ ejus essentia in abstracto,
citra finitatis & infinitatis mentionem, cognoscitur,
ejusq; attributa spiritui infinito & finitis analogicè
communia, secundum generales conceptus expo-
nuntur: sed etiam specialiter, ubi spiritus distin-
guitur in infinitum seu Deum & finitum sive com-
pletum

plerum ut est Angelus, sive incompletum ut est anima rationalis. *Physica* corpus naturale quatenus tale est considerat, ejusq; causas, affectiones & species persequitur. *Mathesis* versatur circa quantitatem discretam & continuam, abstractam à substantia: quæ etsi in materia existit, tamen in apprehensione mentis, sejungitur quasi à materia. Ex prælibatis tale resultat argumentum. Ubi dantur subjecta diversa & modus considerandi diversus, ibi dantur quoq; diversæ scientiæ, atq; in philosophia Theoretica dantur quadruplicia subjecta, quæ per modum considerandi & abstractionem quadruplicem distinguuntur. Ergo dantur scientiæ quatuor distinctæ. Major clara: quia diversa objecta, diversa cum abstractione distinctas constituunt disciplinas. Minor constat ex præmissis.

V. Philosophia practica complectitur Ethicam, Politicam, æconomicam.

ἀνάλυσις THEOREMATIS.

Practica philosophia sic dicitur ab objecto, quia circa τὰ πρακτὰ i. e. actiones liberas quas secundum honesti & decori normam informat, versatur: ut homo summum bonum civile adipiscatur & benè beateq; in societate humana vivat, atq; appetitum in moderandis affectibus providum præmunitumq; faciat, nè turpiter victus vitio succumbat. Undè non tantum cognitionem, ut disciplinæ speculativæ sed quam maximè actionem tanquam finem ultimum respiciunt: nunquam enim iustus

justus vocatur is, qui intelligit quod & quid sit justitia, nisi ipse quoq; suas actiones ad res justè agendas prudenter dirigat, Dividitur hæc philosophiæ pars communiter in Ethicam, Politicam, & cononicam. *Illa* liberas hominis actiones in genere dirigit ejusq; animum per virtutes ad summum bonum consequendum informat, est norma morum, virtutum magistra, dux vitæ, actionum regula. *Ista* ad Rempublicam rectè constituendam & sapienter administrandam nos informat; omnibusq; ac singulis hominibus perutilis est: etenim & Reges & Principes & omnes in universum magistratus, simul ac omnium ordinum subditi, hic vident suum officium. *Hæc* quæ ad rectè constituendam administrandamq; domum nos informat, est pars practicæ philosophiæ cum in exercitio virtutum, patrisfamilias, dominæ, servi, ancillæ & liberorum consistit, quod beatitudinem familiæ vocant.

SECTIO POSTERIOR CONTINET SPECIALIA THEOREMATA.

I. Pneumaticum.

Anima rationalis separata directè in pneumaticis consideratur.

ἐκ τῆς πρώτης THEOREMATIS.

Animæ tractationem Scholastici ajunt referendam esse ad Physicam quod ea sit forma hominis, ut

Toletus

Toletus q. 2. procem. & Fr. Svarez Tom. 1. Met.
Disp. sect. 2. N. 12. seq. p. 12. Alij animadvertens
tes Aristotelem interdum in *Metaphysicis* de anima ra-
tionali aliquid tradere, persvaserunt statim sibi ejus
abstractionem cum *Metaphysica* abstractione coinci-
dere, & animæ rationalis considerationem quate-
nus separata est ad *Metaphysicam* propriè pertinere:
in quâ præter B. Scheiblerum lib. 2. Met. cap. 5. pag.
mihi 223. alij celeberrimi viri ac doctissimi ante &
post illum fuerunt sententia. Etsi multi ajunt a-
nimæ rationalis tractationem ad varias referendam
esse disciplinas, ego tamen illis adstipulor qui ad
Pneumaticam eam spectare dicunt; Quia cadit sub
Pneumatica objectum tum materiale tum formale:
est enim spiritus, quia informat corpus & spiritua-
les edit operationes, quas à corpore ut tali non pos-
se fieri est meridiano sole clarius; & quidem in-
completus, non quasi aliqua ej pars desit, sed rati-
one compositi, cujus est pars essentialis & ad cujus
perfectionem naturaliter ordinatur: qui existere
potest à corpore separatus. Nam etsi anima una
cum corpore à parentibus propagatur, non tamen
à materia vel ex materia fieri potest. Hinc con-
cluditur animæ rationalis separatæ tractationem in
Physicis haud ritè institui, nam ut silentio involvam,
modus considerandi est alius, qui restringit *Physi-*
cam ut maneat in suis cancellulis. Nec bene susci-
pitur hæc doctrina in *Metaphysicis*: quia objecti *Me-*
taphysici generalitas nimis tum contrahitur. In *The-*
ologia agitur quidem de anima, sed sub alio for-
mali.

II. Physicum.

*Elementa sunt quatuor, Aër, Aqua, Terra,
Ignis.*

Παραφύσιος THEOREMATIS.

Quod concernit numerum Elementorum, variae de eodem extant sententiae Philosophorum, cum alij in excessu, in defectu alij peccent; Illi iusto plura, Hi iusto pauciora statuerunt Elementa, quorum sententiae ab Aristotele, qui quaternarium eorum numerum probavit, nimirum Aërem, Aquam, Terram & Ignem, solidè sunt refutatae; Cujus sententiam communiter ab omnibus fermè *Philosophis* nunc receptam amplector. Constituuntur enim mista ex quatuor istis Elementis & resolvuntur in eadem, confirmant qualitates eorum, nimirum caliditas, humilitas, frigiditas, siccitas, quae mistis insunt; frustra ergo negant quae sensus monstrat, ratio confirmat; nam corpus aliquod putredini expositum non abit in nihilum, sed calor pingviores & aëreas partes primum resolvit, deinde liquidiores & aquae in vapores solvuntur, quibus segregatis pars crassior terram referens remanet.

III. Ethicum.

Temperantia praecipuè modum gustus & talis observat.

Cum multi reperiuntur homines abjecti, belluones & comedones qui plus cibi & potus sumunt, quam naturæ satis est, corpusq; distendunt & vino corrumpunt, bestiis ipsis sunt deteriores, quarum multa nulla vi cogi possunt ad sumendum cibum aut potum naturam obruentem: ideo nè quicquam appetamus libidinosè aut gulosè per veterem aut liguritionem quod rectæ rationi adversatur; sed ut omnia dicente Cicerone, severè, sobriè parcè & rationi congruenter agamus. Temperantiam amplectemur, quæ est quasi Cynosura inordinatorum appetituum & censura affectuum, cum flammæ furentis appetitus supprimit, vitam castam & honestam reddit, & gustum tactumq; circa objecta moderatur sua. Gustum & tactum dico non quod alij sensus suis non delectentur objectis, sed quod per se in illis solum, in his per accidens versetur temperantia. Per se enim non versatur temperantia circa voluptates, quæ ex visu, auditu atq; odoratu percipiuntur: nisi consequenter aliquis in temperantiæ leges, his quasi stimulis impingat. Præterea quamvis aliquis delectetur suavi odore rerum, interim tamen, uti canes non delectantur odoratu leporis propter odoratum, sed propter leporem, sic nos delectamur odore cibi & potus propter cibum & potum, ut Christ. Lieb. rectè disserit.

IV. Grammaticum.

Paneta hebræorum cum consonantibus coætanea sunt.

Traditio illa de additione punctorum à Rabbiniis
 vel humana est & ita dubia & fallibilis, & sic fidem
 divinam fundare nequit. Vel Divina & infallibilis,
 & tum sequitur partem alteram verbi divini scripto
 traditam & consignatam fuisse divinitus; alteram
 verò & principalem, divina inspiratione traditam, &
 traditionis beneficio conservatam; eas deniq; jun-
 ctas seculis demum posterioribus effecisse integrum
 Dei verbum; superioribus autem seculis Deum divi-
 nandam nobis tradidisse suam voluntatem, in verbis
 ambiguis latitantem, quod oppidò absurdum, Ex-
 cel. Laurentius Fabricius in part. codicis Ebræi cap.
 2. Eleganter & nervosè eandem sententiam multis
 & ponderosis oppugnat rationibus. Nulla inquit di-
 ctio integra constitui potest absq; vocalibus; ideò
 vocales vocibus sunt essentielles. Item: Si vocales
 arbitrato hominum vocibus serius sunt additæ, per
 4000. annorum spatium scripturæ essentia non fuit
 integra. Item: Si vocalium notatio non existit, vo-
 cum significata & sententiarum verus sensus fuerunt
 ignorata. Item: Si vocalium notæ nuper inventæ,
 aut cum naturali vocum sono ubiq; conveniunt aut
 discrepant. Si conveniunt vocales exstiterunt; si di-
 screpant nos illa punctatione non tenemur. Hæc &
 multa alia in loco citato habentur. Concludit igitur
 author his verbis suum discursum: Mendax igitur
 Jesuitarum enunciatum est, posse dictiones Ebræas alijs
 atq; alijs sonis vocalium affici stantibus iisdem consonis
 & sensu manente; nam sæpe eadem quoad literas
 vox, alijs atq; alijs affectu punctis, diversissima induit si-

gnificata, & res maxime discrepantes notat. Deinde de negatis punctis difficilimè Scripturæ S. perspicuitas defendi potest, & summa ejus inducitur obscuritas adeò ut nec legi commodè nec intelligi possit. Tollitur etiam Scripturæ S. perfectio, quæ talis credenda, ut scripturæ nec addi nec quicquam adimi debeat, at si puncta à Rabbiniis, adjecta sunt necessum est sacræ S. aliquid accessisse, imò partem primariam: & prius sacram S. fuisse valde imperfectam. Atq; hæc sunt quæ ratione instituti de *Philosophia* in genere & in specie excerpere hâc vice destinavi. Disputationem hâc devota *θεολογία* concludo.

*Gloria sit Patri, sit nato Gloria Christo,
Spiritu sancto & Gloria sit Triadi.*



COROLLARIA

1. An *Philosophia* usum habeat aliquem in *Theologia*, ejusq; cognitio alijs inserviat facultatibus *Jurisprudentiæ* scilicet & *Medicinæ*? Aff: utrumq;
2. An *Philosophiæ* studiosus à sobria lectione librorum *Gentilium* sit prohibendus? Neg:
3. Utrum consensus parentum sit necessarius ad matrimonium liberorum? Aff:

4. An detur summum bonum & numin vir-
tuosa consistat actione? Aff: utrumq;
5. An Logica per artem rectè definiatur? Aff:
-

Virtutum & artium liberalium studijs politissimum JUVENEM.

DN. JONAM LAURENTII Forst/
Nericiensem Acad. nostræ Civem & Philo-
sophiæ Candidatum Doctissimum, pro sum-
mis Philosophici studij honoribus di-
sputantem,

Hostibus in sylvas letatur victor abactis
Atq; litat patrio pinguis thura Deo.
Navita qui ventos & flumina transijt alta,
In porta viridi carmina leta canit.
Sic quoq; qui mentis hostes prostravit acerbos,
Inscitiam & vitij cœtera monstra mali;
Latus ovat. sophici sic tu doctissime JONA
In cursu studij victor ovare potes.
Ergo tibi laudis constabit adorea magnæ
Et viridi lauro cinget Apollo comas.

Hoc schediasmate honorare voluit,

MARTINUS MILTHOPÆUS
Eloq. Prof. & F. Ph. Dec.